

Georg Geilke, *Die Rechtsveränderungen in Ost- und Südosteuropa im XIX. und XX. Jahrhundert im Lichte der „Ostrechtsforschung“*, w: WGO — Monatshefte für Osteuropäisches Recht, Jg. XXV, 1983 (1985), H. 6, s. 321-337.

Georg Geilke, profesor Uniwersytetu w Hamburgu i kierownik Sekcji Badań Prawa Wschodniego w Seminarium Historii Prawa Niemieckiego i Nordyckiego tejże uczelni, cieszył się sławą jednego z największych autorytetów w dziedzinie historii praw wschodnich w Republice Federalnej Niemiec. Stworzył — m. in. dzięki współpracy z licznymi reprezentantami nauki polskiej — bodaj największy uczelniany księgozbiór specjalistyczny na Zachodzie; był założycielem i redaktorem znanego i cenionego zwłaszcza przez prawników-cywilistów periodyku WGO-Monatshefte für Osteuropäisches Recht. Właśnie na łamach tego miesięcznika ukazała się ostatnia jego praca, na temat przeobrażania się stanu prawnego w krajach wschodniej i południowo-wschodniej Europy w XIX i XX w. z perspektywy podejmowanych przede wszystkim w RFN tzw. badań wschodnich, czy ściślej — badań nad prawem Wschodu (Ostrechtsforschung). Autor zmarł w trakcie przygotowywania zeszytu do druku.

Tekst zasługuje na baczna uwagę historyka prawa, mimo że jest lakoniczny, powierzchowny, miejscami kontrowersyjny. O jego bezspornej wartości decydują rozległość pola badania, rozmach interpretacji, a także sama substancja będąca przedmiotem analizy. Waler znakomitego przewodnika ma przede wszystkim część I tekstu. Przedstawiono w niej geografię obowiązywania podstawowych pomników prawa z ubiegłego stulecia: niemieckiego BGB z 1896 r., rosyjskiego Zводу zakonow z 1832, 1842, 1878 aż po 1914 r. oraz austriackiego ABGB z 1811 r. Uwzględniono swoistość stanu prawnego w młodych państwach bałkańskich: w Rumunii (gdzie obowiązywał Codul Civil z 1865 r., będący w zasadzie tłumaczeniem kodyfikacji napoleońskiej), w Serbii (gdzie pochodząca z 1844 r. kodyfikacja była w istocie skróconym ABGB), w Czarnogórze (gdzie kodeks majątkowy z 1888 r. opierał się na miejscowym prawie zwyczajowym), w Bułgarii (gdzie dotychczasowe prawo zwyczajowe zastąpiono po 1878 r. długim szeregiem regulacji ustawowych) oraz w Albanii (w której miejscowe prawo zwyczajowe również w latach niepodległości po 1912 r. koegzystowało z normami prawa osmańskiego i greckiego).

Część II uwzględnia zmiany z czasu pierwszej wojny światowej i okresu międzywojennego i jest mniej przejrzysta, co wynika — sędzę — m. in. z nadmiaru dygresji na temat stanu politycznego wschodniej i południowo-wschodniej Europy. Wykład jest tu przypomnieniem — w chronologicznym porządku — zmian prawnych, jakie dokonały się w poszczególnych państwach tego regionu. Z pedanterią odnotowano dane o obowiązywaniu prawa niemieckiego na ziemiach utraconych w latach 1918-1922 przez Rzeszę; z wyraźnie mniejszą natomiast starannością rejestrowano rozwój ustawodawstwa „własnego” poszczególnych państw. Uwagę zwraca wszakże podkreślenie, iż badania nad „prawem na Wschodzie” w latach 1918-1939 otrzymały formy zinstytucjonalizowane. Nawiązując do rezultatów dociekań Reinarta Mauracha (por. tegoż: *Aus Frühzeit der Ostrechtsforschung*, Jahrbuch für Ostrecht 1967, Bd. 2, s. 7-24) G. Geilke stwierdza szczególnie ważną rolę wrocławskiego Instytutu Europy Wschodniej (Osteuropa-Institut Breslau).

Część III, poddająca krótkiej analizie zmiany w latach drugiej wojny światowej, wydaje się najsłabsza; wyraża ona beznamiętną rekonstrukcję poszerzania się zasięgu ekspansji prawa niemieckiego na wschodzie Europy w wyniku hitlerows-

kiej agresji, przy czym tendencja do „zobiektywizowania” wykładu dotyczy w równej mierze sfery prawnej i polityczno-militarnej.

W części IV, zawierającej ocenę zmian prawnych po roku 1945, dezaprobatą dla powojennego ładu politycznego i prawnego jest już wyraźna. Podstawową tezę w wykładzie jest teza o panowaniu Związku Radzieckiego we wschodniej Europie wraz z wysnutym z niej wnioskiem o bez mała totalnym zideologizowaniu prawodawstwa w państwach „satelickich”. Wprawdzie we wszystkich działach prawa sytuacja zmieniła się — jak pisze G. Geilke — po śmierci J. Stalina, charakterystyczne wszakże, że okres zmian prawnych po roku 1953 nie jest już przedmiotem merytorycznej oceny. Jego obecność została zaznaczona zaledwie danymi o chronologii najważniejszych kodyfikacji.

Lektura przewodnika G. Geilkego jest pożyteczna ze względu na jego encyklopedyczny charakter. Podnoszą wartość opracowania, wykazy najważniejszych opracowań tak piśmiennictwa wyrażającego stan badań nad „prawem na Wschodzie”, jak i literatury będącej ich krytyką. Nie pominięto w wykazach licznych monografii z krajów socjalistycznych, w tym także polskich. Pracę G. Geilkego wypada uznać za syntezę aktualnego stanu i aktualnych tendencji w badaniach nad prawem wschodniej Europy czasów nowożytnych i najnowszych, prowadzonych w Republice Federalnej Niemiec.

HENRYK OLSZEWSKI (Poznań)

Olivier Motte, *Savigny et la France*, Berne 1983, ss. 247.

Ożywione w ostatnich latach zainteresowania problematyką niemieckiej szkoły historycznej w prawoznawstwie, a zwłaszcza postacią i twórczością samego von Savigny'ego nie słabną. Do badań coraz częściej włączają się także badacze z innych krajów¹. Omawiana książka młodego badacza francuskiego stanowi zbiór studiów analitycznych, częściowo już znanych a poświęconych związkowi Savigny'ego z Francją, widzianym głównie poprzez pryzmat do niedawna nie wykorzystywanej w badaniach naukowych korespondencji z Savignym, która ze zbiorów rodzinnych trafiła do Biblioteki Uniwersyteckiej w Marburgu.

O szerszej przydatności szkiców O. Motte'a decyduje rozdział I (*Savigny, l'homme et le mythe*), który stanowi bardzo erudycyjne i uporządkowane wprowadzenie do problematyki badań nad Savignym zarówno z punktu widzenia biograficznego (tu liczne propozycje erudycyjne), jak i ogólniejszej problematyki jego twórczości. Ta kwestia jednak pozostaje na marginesie wywodów autora, który za cel główny postawił sobie zobrazowanie ważniejszych powiązań Savigny'ego z nauką francuską. Zachowało się ponad 100 listów 27 korespondentów uczonego niemieckiego, a wśród nich m. in. do profesorów Collège de France E. Laboulaye'a (1811-1883), głównego rzecznika dzieł Savigny'ego we Francji, oraz E. Lermiera (1803-1857), a także wybitnego francuskiego romanisty Ch. A. Pellata (1793-1871). Warto wspomnieć, iż na tej liście korespondentów francuskich Savigny'ego figuruje także Ludwik Wołowski (1810-1876), autor wielu dzieł po polsku i fran-

¹ Obszernym zbiorem studiów w całości poświęconym Savigny'emu był tom VIII *Ius Commune* z 1979 r., w którym obok uczonych niemieckich wystąpił F. Rannieri z tekstem pt. *Savignys Einfluss auf die zeitgenössische italienische Rechtswissenschaft*. Zabrakło w tym zbiorze głosu polskiego; por. o tej publikacji moje uwagi: *Revue Historique de droit français et étranger*, 58: 1981, s. 461-463.